

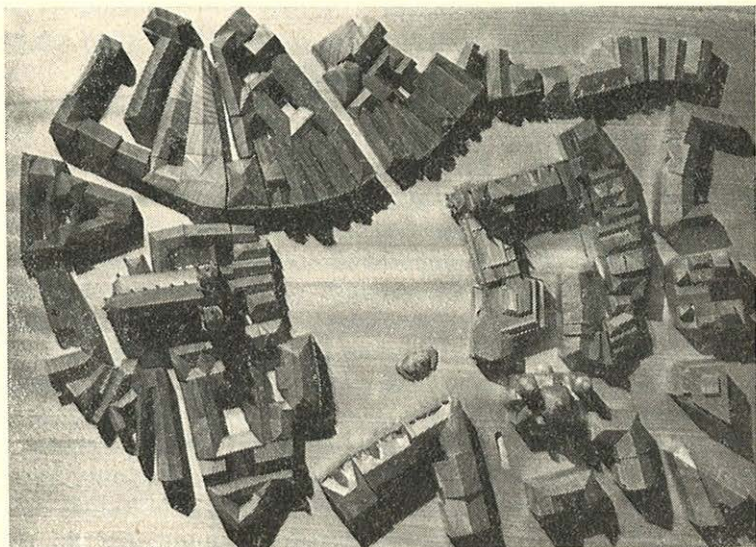
Poválečné soutěže na dostavbu Staroměstské radnice

Udělením III. zvýšené ceny návrhu architektů Jaroslava Šusty a Ladislava Vrátníka za sochařské spolupráce Miloslava Hejného a dvou IV. cen skončila v roce 1967 poslední soutěž na řešení východního křídla Staroměstské radnice. Návrh nového křídla radnice patří k nejkrásnějším, ale také k nejtěžším úkolům naší architektury a je neméně důležitý i z hlediska památkové péče. Při dostavbě radnice totiž nejde pouze o vhodné přičlenění moderní novostavby ke starému jižnímu křídlu s věží a radniční kaplí, tedy o problém spojení „starého s novým“, ale zároveň o dotvoření celého náměstí, vyhlášeného v roce 1962 za národní kulturní památku. Vždyť právě toto náměstí je spolu s Pražským hradem místem pro náš národ nejvýznamnějším, s největší návštěvností našich i cizích turistů. Tak jako je Hrad v dnešním stavu výmluvným dokladem vztahu naší společnosti ke kulturní tradici, význam Staroměstského náměstí vyžaduje architektonické dořešení tohoto dějinně důležitého prostoru. Shodná jsou stanoviska památkové péče, vyjádřená ve vládním usnesení č. 25 z roku 1973 o koncepci státní památkové péče a kategorizaci kulturních památek, v němž se zdůrazňuje diferencovaný přístup při řešení problémů z hlediska jejich významu s přednostním zařazením památek nejhodnotnějších. Není toho na Starém Městě málo, co bylo v poslední době již provedeno: obnova jižního křídla radnice po válečném poničení, velkolepá rekonstrukce Karolina a Betlémské kaple, systematická obnova domů v Celetné ulici, důkladná oprava církevních památek — kostelů sv. Jiljí, Mikuláše, Ducha, Haštala, obou kostelů sv. Salvátora, pokračující rekonstrukce bývalého anežského kláštera, obnova bývalého havelského kláštera jako Domu sovětské kultury, úprava parterů v Karlově a Železné ulici, oprava řady domů. Výtvarný účín těchto rekonstrukcí však částečně snižuje skutečnost, že centrum Starého Města — Staroměstské náměstí — dosud dořešeno není.

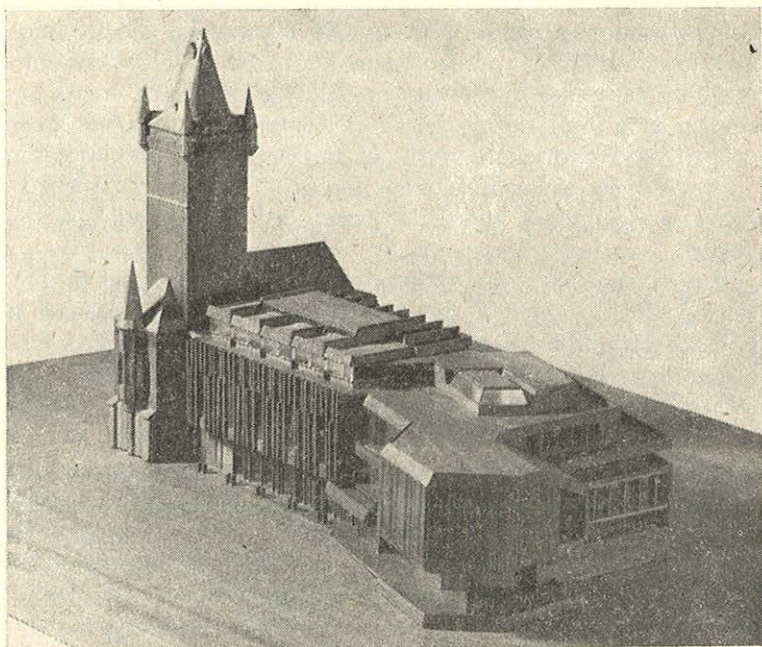
Naši architekti věnovali obnově Staroměstské radnice velké úsilí, jak o tom svědčí značná účast na všech třech poválečných soutěžích na dostavbu radnice v letech 1946, 1962—63 a 1966—67. Při řešení jde nepochybně o velmi složitý komplex otázek, navzájem podmíněných — vedle objemového a architektonického řešení východního křídla radnice problém vztahu kostela sv. Mikuláše k náměstí, výtvarné dořešení jeho severní strany, velké problémy dopravy, dříve často diskutované otázky uzavření náměstí při Pařížské třídě, Husův pomník v náměstním prostoru aj. Domníváme se, že velký užitek může přinést hlubší vyhodnocení všech sedmi soutěží od roku 1901 a především soutěží poválečných — včetně rozboru, jak jsou tyto zkušenosti využity u vítězného návrhu z poslední soutěže. Zde je třeba navázat na soudobé posudky výsledků jednotlivých soutěží a zejména na bystré postřehy architekta Bohumila Hypšmana¹. Zároveň však studium starších kritik a vyjádření ukazuje, jak jsou tehdejší názory dobově podmíněny

a jak byla někdy i mylná stanoviska soutěžních porot. Vývoj různých náhledů se projevuje mj. i u B. Hypšmana: v roce 1909 navrhl v duchu vypsané soutěže na místě východního novogotického křídla radnice novostavbu v moderním pojetí, nezúčastnil se však soutěže v roce 1938, protože v soutěžních podmínkách požadované zachování radničního křídla považoval za zábranu vytvoření kvalitního díla nového, v roce 1946 naopak volal alespoň po dočasném ponechání vyhořelého křídla do doby vypracování úspěšného projektu² a sám ve svém soutěžním návrhu uvažoval o jeho využití. Dříve B. Hypšman odsuzoval Nobileho novogotické křídlo jako „špalek radničního bloku“ pro jeho „ohromující hmotu“, „nehorázné proporce“, „falešnou monumentalitu“ atd. a Sprangerovu úpravu průčelí charakterizoval jako „dodatečné nakadeření dekorativními prvky“, v roce 1946 však zdůrazňoval, že „cena vyhořelého průčelí musí být definitivně vyjasněna, dokud ještě existuje“ — průčelí se „bojem z 8. května 1945 stalo památným!“³ Všechny tři poválečné soutěže nepochybně přispěly k vyřešení základních otázek a jde především o maximální využití pozůstatků. Pak zůstává poslední, rozhodující předpoklad pro dotvoření náměstí i radnice — vůle zodpovědných orgánů a soustředěné úsilí při tomto záměru. Náš článek má být příspěvkem k vyhodnocení poválečných i předchozích soutěží na výstavbu východního křídla radnice. Předválečné soutěže vycházely z jiných předpokladů, než tomu bylo po roce 1945. Jedním z důvodů jejich vypsání bylo odmítavé stanovisko k architektuře novogotického Nobileho a Sprangerova křídla. Zboření původního gotického křídla radnice v roce 1838 bylo jistě jednou z největších ztrát památkového bohatství Prahy. První návrh Petra Nobileho vznikl v roce 1836, kdy ještě východní část radnice existovala. Devítiosé hlavní průčelí s lomeně uzavřenými okny bylo navrženo přísně symetricky se středním rizalitem a počítalo se se zbořením radniční kaple. Na kritiku Nobile odpověděl, že náhradou postaví ve dvůře kapli novou, byl však nucen návrh přepracovat a kapli zapojit do nového řešení. V novém návrhu ve stejném duchu je hlavní průčelí opět řešeno symetricky jako sedmiosé s tříosým středním rizalitem. Rozestavěné nové východní křídlo podle uvedeného návrhu bylo však opět kritizováno veřejností, takže Pavlu Sprangerovi byla svěřena jeho architektonická úprava. Spranger ponechal střední portikus s balkónem a dolní část průčelí radnice pozměnil širokými lomenými okny v přízemí a sdruženými okny v prvním patře, hlavně však upravil okna ve druhém a třetím patře, kde místo lomeně ukončených oken použil širokých oken s rovným nadpražím a zalomenými nadokenními římsami. Jednotlivá pole průčelí oddělil pilastry a nad hlavní římsou vybudoval nízkou atiku. Průčelí do úzké uličky proti Krennovu domu zůstalo v původním stavu podle Nobileho návrhu. Původně se počítalo také s přestavbou nebo novostavbou jižního křídla radnice. Novogotické přístavbě východní radniční části se vytýkalo „erární“ pojetí architektury, použití negotických prvků, chybné proporce, upřílišená monumentalita a nevhodné přičlenění k historické části s věží i do prostoru Staroměstského náměstí; později k negativnímu hodnocení přistoupil i obecný odpor ke pseudoslohům. Je nutné přiznat, že stavba byla do jisté míry převyšena a měla některé nedostatky v objemovém řešení. Pro přičlenění k historické části radnice bylo nepříznivé osově pojetí novostavby, jejíž hmota s tupým severovýchodním nárožím se nevhodně

*Urbanistické řešení
Staroměstského náměstí
s novým východním
křídlem radnice —
studie J. Šusty
a L. Vrátníka z roku 1969
(snímek J. Širový)*

*Model Staroměstské
radnice s přístavbou
východního křídla —
studie J. Šusty
a L. Vrátníka z roku 1969
(snímek J. Širový)*

projevila po zboření Krennova domu, zvláště v pohledech od Dlouhé třídy. Necitlivý byl především první návrh Nobileho z roku 1836, který po třech letech autor částečně vylepšil, kladně však je třeba hodnotit jeho Sprangerovu úpravu. Z řešení novogotického průčelí byla patrná empírová osnova (B. Hypšman mluví o empírové interpretaci gotiky), také použití dalších prvků bylo „negotické“ — jako např. nízkých střech, červených omítek v kombinaci s kamennými články; uplatnění nových, dobových prvků však architektonickou hodnotu průčelí nesnižovalo. Jisté je, že nová část radnice patřila k ojedinělým projevům novogotiky v měšťanské architektuře u nás a že byla naší nejvýznamnější novogotickou radnicí. Vliv její architektury je možné zjistit u některých dalších radnic té doby — v Novém Bydžově, Hořicích aj. Nemalý byl rovněž význam kulturně historický za stoleté období její existence (1848—1948).

Sedm soutěží na Staroměstskou radnici dokládá vývoj naší architektury od začátku dvacátého století. Podnětem k prvním soutěžím byly změny v severozápadním nároží náměstí, kde nejdříve byl v r. 1896 zbořen významný barokní dům čp. 935, aby mohla být prorážena široká Mikulášská (Pařížská) třída severním směrem k Vltavě. Rudolf Kříženecký pak postavil v roce 1898 na jeho místě dům, nyní zvaný Schierův, a architektonicky upravil východní průčelí kostela sv. Mikuláše, ozdobeného též kašnou. Týž architekt byl autorem návrhu sousedního domu severně od kostela v ulici Pařížské. V roce 1901 byl zbořen Krennův dům čp. 936 proti radnici. V architektuře té doby dozníval stylový historismus, jak se projevil v prvních soutěžích v letech 1901 a 1904. Z důvodů ekonomických mělo zůstat východní křídlo radnice zachováno, u jeho průčelí se však v soutěžních návrzích počítalo se zvýrazněním dalšími gotickými prvky — štíty, vysokou střechou. Návrhy Jana Vejrycha a Antonína Balšánka z první soutěže měly u střední části radnice s portikem vysoký štít s fiálami, zatímco Jan Koula navrhl rozšíření hlavního průčelí na devítiosé s pětiosým portikem a drobnými štíty v jeho středu. Rozšíření radnice směrem severním se uvažovalo přístavbou v linii hlavního průčelí v novogotickém stylu (A. Balšánek), novorenesančním (J. Vejrych) nebo v podobě věžové stavby (J. Koula). Kromě této věže v podstatě opakoval Koulovo řešení Antonín Cechner v soutěži v roce 1904. V návrzích se rovněž „vylepšovalo“ jižní průčelí.

V nové soutěži v roce 1909 nebyla novogotická část radnice již respektována. Soutěžící předložili návrhy v moderním stylu, často v secesním pojetí, ale první cena byla udělena projektu Antonína Wiehla ve slohu české novorenesance. A. Wiehl byl spolu s Kamilem Hilbertem autorem návrhu tehdy již realizované obnovy průčelí Novoměstské radnice a byl uznáván také pro své ostatní úspěšné práce. Soutěžní porota oceňovala český charakter navrhované přístavby, pojaté do náměstí jako dvoupatrové budovy s vysokým druhým patrem a bohatým vstupním portálem. Mezi okny druhého patra byly v nikách umístěny sochy. Průčelí mělo vrcholit vysokou střechou se štíty, pilastry a obloučky, podobnými štítům Týnské školy. Také severní průčelí nového východního křídla vrcholilo štítem a byla zde umístěna v bohaté novorenesanční edikule kašna. Mezi východní a čtyřpatrové severní křídlo radnice umístil A. Wiehl hranolovou věž, přecházející v horní části v oktagon s ochozem a novorenesanční bání.

B. Hypšman, který se soutěže v roce 1909 rovněž zúčastnil, vytýkal návrhu zhmotnělou hmotu s vysokou střechou a věž domněle konkurující kostelu sv. Mikuláše, neohlednost k nadřazenému uměleckému dílu, Staroměstskému rynku⁴. Wiehlův návrh lze jistě charakterizovat jako v té době stylově konzervativní, ale uplatnění vyzrálého stylu a použití tvarů české novorenesance u nové části radnice bylo záměrné z výtvarných a ideových důvodů, i když měla Staroměstská radnice — na rozdíl od převážné většiny našich historických radnic — výslovně gotický charakter. Jinak výška konkurující věže a proporčních nedostatků (vysoká střecha se objevovala i u jiných návrhů) nebyla v podstatě oprávněná. Zajímavé byly také ostatní návrhy. Druhá cena soutěže byla udělena projektu Theodora Petříka, který sice vyvyšoval dnes nepřijatelným způsobem radniční věž hranolovým nástavcem se štíhlou stanovou střechou, ale pojetí nového východního křídla bylo z hlediska objemového řešení, architektonického členění i prostorového utváření náměstí skutečně pozoruhodné. Petřík přístavbu rozdělil v zásadě ve dvě části, symetricky řešenou hlavní část s vyšším středem a nižší, do náměstí předstupující část při kostele sv. Mikuláše, který by se tak uplatňoval v náměstí pouze svým východním průčelím a horními partiemi. V té době odvážné bylo rovněž použití plochých střech, v architektonickém členění hlavní části počítal Petřík s pilastry ve vysokém řádu. Také u dalších návrhů se objevoval střední zdůrazněný rizalit s vysokým řádem obou horních pater — u projektů Antonína Engla a Pavla Janáka. U Englova secesního řešení jej po stranách podporovaly věžovité nástavce, zatímco uzavření prostoru náměstí soutěžící dosahoval šikmo umístěným nižším křídlem v místě bývalého Krennova domu. P. Janák se zúčastnil soutěže již v roce 1904, ve svém novém soutěžním návrhu z roku 1909 uzavřel prostor náměstí a Pařížskou třídu branou s triumfálním obloukem a na místě Schierova domu navrhl novostavbu ve stejném stylu jako radnici. Horizontální pojetí zdůraznil a výtvarně sjednotil motivem arkád loubí radnice i novostavby na místě Schierova domu⁵. Janákovu návrh byl výrazným příkladem Wagnerovské moderny, přesto opakování stejné architektury u nárožního domu na severní straně náměstí jako u vlastní radnice nebylo příznivé, stejně jako snaha o pravoúhlé vyrovnání severozápadního nároží náměstí. — Rozruch vzbudil soutěžní návrh jiného představitele naší moderní architektury, Josefa Gočára. Autor v předním plánu umísťoval horizontální průčelí s širokým středním rizalitem, v přízemí s moderním loubím a vysokým řádem u horních podlaží. Za ním navrhl jako protiváhu Týnskému kostelu⁶ pyramidálně se zdvihající výškovou budovu se sochou na vrcholu. Mrakodrap, podstatně vyšší než radniční věž, měly po obryse zjemňovat stupňovité podpory. Jinak se v návrhu počítalo se zbořením skoro celého památkově významného radničního bloku.

Teprve v roce 1938 byla vypsána nová soutěž, zúžená na přístavbu k novogotickému východnímu křídlu radnice na severní straně, které bylo v soutěži chráněno, zatímco původní Nobileho severní křídlo se uvažovalo zbořit. Měl tak být dořešen prostor náměstí, na této straně velmi nepříznivě rozevřený po zboření Krennova domu. Zároveň však se měly získat další kanceláře, potřebné pro administrativu městské správy. Soutěž skončila udělením tří prvních cen a záměrem vyvolat užší soutěž jejich vítězů,

*Staroměstské náměstí s přístavbou
východního křídla radnice —
studie J. Šusty a L. Vrátníka z roku 1969
(snímek J. Sirový)*

která se však již z důvodů okupace neuskutečnila. Je třeba velmi litovat, že se nepodařilo dovést soutěž k příznivému ukončení, které by nepochybně vedlo k odlišnému stanovisku na hodnotu novogotické části radnice v době po jejím poničení v roce 1945. Příčiny je možné vedle výše uvedených politických událostí shledat ve stavu tehdejší architektury, ale též v nedostatečném hodnocení soutěžní poroty. Ze tří nejvýše oceněných návrhů nejlepší řešení představoval projekt Bohumíra Kozáka s křídlem, navazujícím na novogotickou část v linii průčelí, s moderním loubím a podchodem při nároží. Před jižním průčelím kostela sv. Mikuláše soutěžící vytvářel malou piazzetu. Další dva vítězné návrhy, Františka M. Černého — Josefa Gruse a Václava Hlinského — Rudolfa Jásenského — Karla Koželky, se od sebe lišily urbanistickým pojetím — první počítal s křídlem kolmým do prostoru náměstí, druhý přímočaře navazoval na východní křídlo — jejich architektura však byla obdobná, s horizontálními pásy průběžných oken a plochými střechami. Výtvarné pojetí těchto i dalších návrhů z uvedené soutěže bylo výrazem architektury své doby — strohé, k historickým stavbám v okolí nesmiřitelné, postrádající odlišení u objektů s různým využitím a v rozdílném prostředí. Návrh s kolmým křídlem do náměstí, ideově zdůvodňovaný úsilím o vyčlenění kostela sv. Mikuláše z prostoru náměstí, náhradou Krennova domu a pohledovým uzavřením Pařížské třídy, prokázal omyl takového záměru a varoval architekty v dalších soutěžích. Stejně neúspěšně dopadla snaha o uzavření Pařížské třídy obestavěním od severního nároží

východního křídla radnice až po severní stranu náměstí v návrhu Maxe Urbana. Ale v soutěži byly podány také návrhy s příznivějším hmotovým řešením s ustupujícím patrem (návrh J. Kriseho, I. Nedomy — B. Rydvala, návrh A. Mezery — F. Šrámka — R. Vichry), jejichž architektura lépe navazovala na výrazné novogotické křídlo. Z doby okupace pochází návrh německého architekta P. Schmidthennera, nahrazující celou novogotickou část novostavbou v duchu tehdejší německé architektury. Prostor Staroměstského náměstí byl v návrhu násilně přetvářen na čtvercovém půdorysu představením nové severní strany v linii jižní stěny kostela sv. Mikuláše a severního průčelí paláce Kinských.

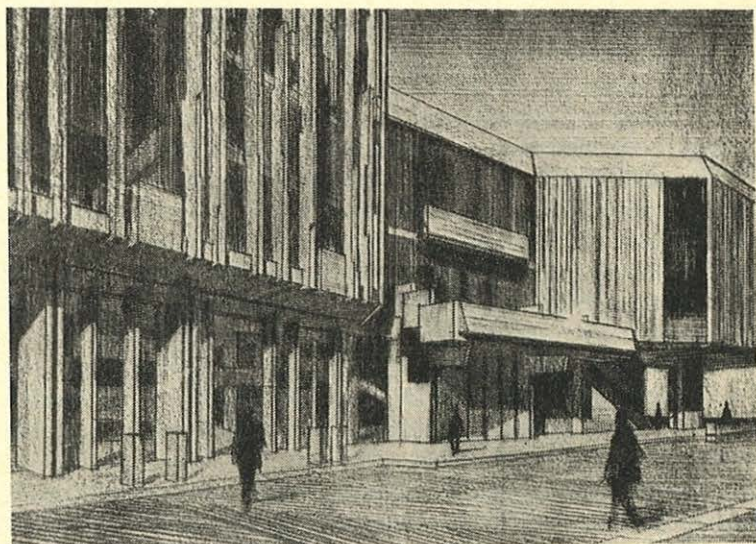
V posledních dnech druhé světové války nacisté za Květnového povstání v Praze záměrně poničili Staroměstskou radnici, chloubu města a symbol jeho svobod. Po bombardování 6. května a dělostřelbě z tanků 8. května prohořela celá novogotická část, radniční věž a střechy jižního křídla. Vážně byla poškozena kaple, z jejíhož arkýře zbyly jen trosky, a rovněž horní část památného orloje. Je až neuvěřitelné, že se tehdy podařilo zachránit jednu z nejcennějších částí radnice, pozdně gotickou radní síň, nacházející se ve druhém patře historického jižního křídla, zatímco sousední prostory vedle radniční věže prohořely až do dolních pater. Nenávratné jsou však ztráty na archívních materiálech z dějin hlavního města, které vesměs vzaly za své při ohromném požáru radnice⁷. Velmi postižen byl také rohový Schierův dům na severní straně náměstí. Po podrobném průzkumu bylo jižní křídlo radnice pietně restaurováno. V roce 1946 byla vypsána soutěž na obnovu radnice, v níž se ponechávalo soutěžícím na vůli zachování novogotické části. Soutěž se setkala s mimořádným zájmem architektů, kterých se na ní sešlo celkem 125. Úkolem soutěže bylo vedle vlastní přístavby radnice též vyřešení severní části radničního bloku, severní strany náměstí až po památkově chráněný pavlánský dům, dále řešení prostoru náměstí a dopravy v něm i v nejbližším okolí. Z radničního bloku byly chráněny objekty až po dům U zelené žáby čp. 13. Porota se usnesla neudělit I. cenu, II. cenu přiznala návrhu F. M. Černého a další tři III. ceny návrhům Antonína Černého, Václava Hilského — Richarda F. Podzemného — Antonína Tenzera a Adolfa Benše. Dále udělila dvě nejvyšší odměny návrhům J. Fišera — K. Fišera a B. Kříže, řadu dalších odměn a zakoupila mimo soutěž návrhy prof. P. Janáka — J. Slavíka aj.⁸ V závěrečném protokolu odmítla různé pokusy o obnovu funkce Krennova domu, pohledové zakrytí kostela sv. Mikuláše, ale též zachování novogotické části radnice. Doporučila zachování zastavovací linie severní strany náměstí s uplatněním bočního průčelí kostela sv. Mikuláše, ponechání Husova pomníku na nynějším místě a zdůraznila, že dané staveníště splňuje předpoklady pro novostavbu lidové správy reprezentačního charakteru. V závěru navrhla, aby byli autoři čtyř nejvýše oceněných návrhů vyzváni k užší soutěži. Celkové vyhodnocení soutěže provedl Oldřich Starý a z hlediska prostorových úprav náměstí Max Urban⁹, kriticky o výsledcích soutěže pojednal B. Hypšman ve výše uvedené práci.

U nejvýše hodnoceného návrhu radniční novostavby od F. M. Černého, řešené do náměstí jako nízké třípatrové budovy s asymetricky umístěným rizalitem s širokým balkónem a terasou, porota ocenila zejména příznivé horizontální pojetí východního

křídla, jež dává vyniknout oběma historickým dominantám věže a kostela sv. Mikuláše, správné umístění rizalitu a pískovcový obklad průčelí. Část severní strany náměstí až k domu U pavlánů navrhl F. M. Černý nahradit novou výstavbou, členěnou věžovými objekty s plochými střechami, kde korigoval linii zástavby směrem k ose východního průčelí kostela sv. Mikuláše. Řešení severní strany náměstí porota návrhu vytkla, kritizující v zálohu čáry zástavby narušení měkké půdorysné linie náměstí a nepříznivé rozšíření pohledů do Pařížské třídy, dále hodnotila negativně průčelí severního křídla proti kostelu sv. Mikuláše. Příčiny úspěchu tohoto soutěžního návrhu v tak četné konkurenci je třeba shledávat především v kompozičním řešení východního křídla radnice. Jedině v asymetrickém rozvinutí jeho hmoty lze dosáhnout spojení s věží a kaplí, i když velmi záleží na konkrétním způsobu řešení. Provázání s vyšším rizalitem zároveň tlumí tvrdost dlouhé, napřímené horizontály, příznivé sice pro uplatnění obou dominant, ale nevhodné do historického prostředí. Je nesporné, že se právě ve zvoleném kompozičním řešení i při malé výšce radniční novostavby dosahuje monumentálního výrazu. Přesto navrhovaná výška by nebyla v souladu s výškou zastavění ostatních stran náměstí, radnice příznivě zakreslená na perspektivě by se v jeho prostoru ztrácela¹⁰. Podobně problematické je umístění rizalitu; protože autor ponechával Husův pomník na svém místě a počítal se Staroměstským náměstím jako významným shromaždištěm lidu, umísťoval rizalit s balkónem a terasou v ose tohoto pomníkem zmenšeného prostoru, ačkoliv by z hlediska kompozice východní strany radnice měl být umístěn na pravé straně průčelí jako kontrast k radniční věži — jak je správně cítěn v návrhu Adolfa Benše, poctěného III. cenou. U obou návrhů však hlavní průčelí příliš ustupuje za průčelí radniční kaple. Po stránce architektury je návrh F. M. Černého charakteristickým projevem výtvarného cítění své doby. Jednoduchost až strohost architektury má nahradit materiál, pískovcový obklad průčelí, který by svou strukturou po pozdějším získání patiny částečně spojil přístavbu s kamenným průčelím kaple i radniční věže. Dobový je též motiv horizontálních pásů oken jednotlivých podlaží, jejichž malou výšku správně kritizoval už B. Hypšman, který zdůrazňoval nutnost umístění hlavní městské síně při východním průčelí, s okny orientovanými do prostoru náměstí, stejně jako podobné situování hlavního vchodu¹¹. Také všechny tři návrhy poctěné III. cenou umísťovaly zasedací síň mimo východní křídlo, na stranu severní s okny do malého náměstí před mikulášským kostelem a do radničního dvora. V návrhu Antonína Černého se přitom počítalo s uplatněním vysokého řádu v prvním a druhém patře hlavního průčelí, zatímco třetí patro bylo řešeno jako ustupující. Monumentalizující motiv rámování horních oken spolu s ustupujícím nejvyšším patrem v návrhu A. Černého opakoval autor i u nárožního objektu na severní straně náměstí, nově zastavované od domu U pavlánů. U třetího návrhu s III. cenou od V. Hlinského — R. F. Podzemného — A. Tenzera se v průčelí východního křídla, oživeného malým jednopatrovým rizalitem na pravé straně, přiznává rastr železobetonové konstrukce a k jeho dlouhé horizontále se nepříznivě řadí další horizontála nové zástavby severní stěny náměstí, shodně s radnicí plošně zastřešené a nasměrované až na severní zeď kostela sv. Mikuláše. Udělením III. ceny chtěla porota zřejmě ohodnotit jeden ze zá-

kladních směrů řešení, uzavření prostoru náměstí a Pařížské třídy. A. Benš je navrhoval částečně, a to novostavbou v nároží náměstí a Pařížské třídy, sahající až k ulici, s podloubím v přízemí.

Z návrhů oceněných odměnou pozoruhodné řešení představuje soutěžní návrh Bohumila Kříže. V zásadě patří k těm řešením, která usilovala o dosažení monumentálního výrazu průčelí použitím vysokého řádu. Východní křídlo autor řešil ze tří částí — z hlavní části střední, členěné v patrech představenými vysokými sloupy, kterou hmotově prostupovaly oba nižší postranní rizality. Jižní rizalit byl výškově spojen s arkýřovou kaplí, takže stejně vysoký rizalit severní s podloubím v přízemí měl odlišný charakter. Ten přispěl k asymetrickému výrazu východního křídla a svou nižší hmotou též k lepšímu uplatnění kostela sv. Mikuláše v prostoru náměstí. Méně příznivé již v návrhu bylo řešení novostavby na nároží severní strany náměstí, i když zde autor podržel původní čáru zastavění. Jiný příklad s vysokým řádem hlavního průčelí, ale se sloupy v celé jeho výši, představuje rovněž odměněný návrh V. Kerharta a J. K. Říhy, kterému O. Starý vytýkal charakter přemonumentalizovaných obchodních domů¹². Tento návrh uvažoval se dvojí variantou zastřešení radnice — nízkou sedlovou střechou nebo střechou plochou, dále počítal s přemístěním Husova pomníku směrem k severní straně náměstí. Další ukázkou použití vysokého řádu představoval soutěžní návrh A. Engla, i když s architekturou podstatně odlišnou, připomínající jeho starší stavby na náměstí dnes Říjnové revoluce. Východní křídlo bylo řešeno přísně symetricky, s několika předstupujícími rizality, z nichž střední byl o patro vyšší a zastřešený stejně jako postranní části nízkou sedlovou střechou. Upozorňoval-li O. Starý, že použití vysokého řádu musí odpovídat vnitřní struktuře budovy, návrh A. Engla tuto

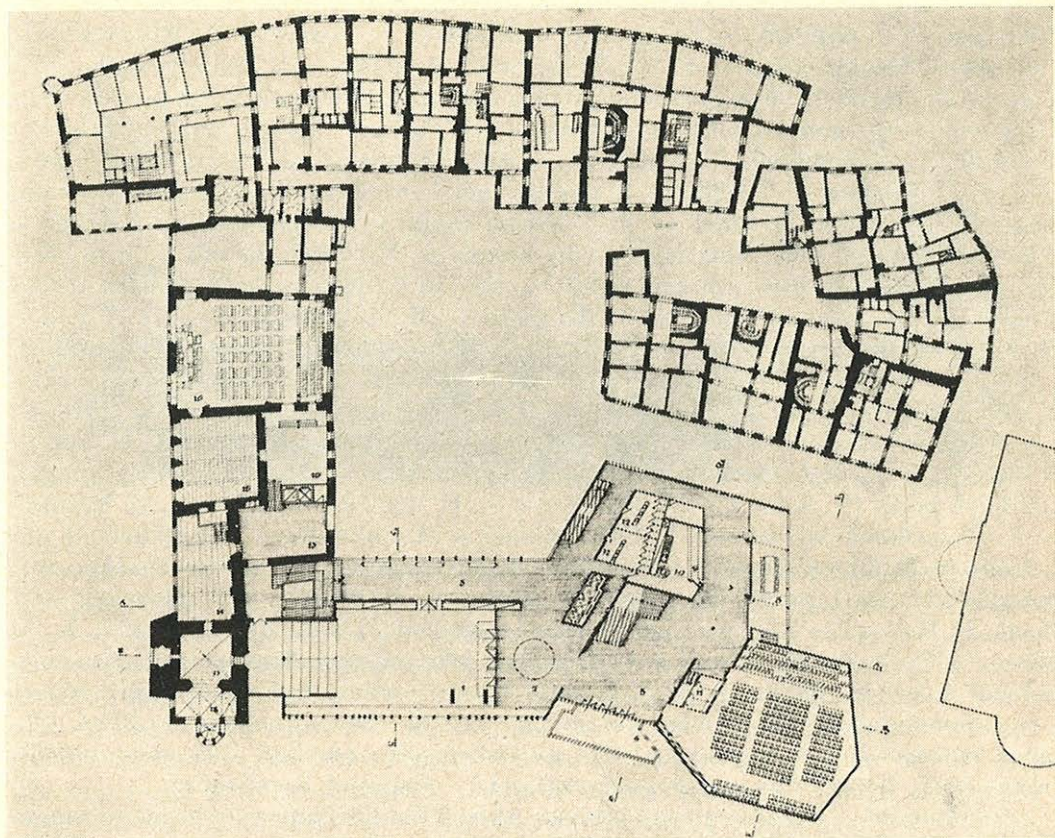
*Detail řešení
východního průčelí
Staroměstské radnice —
studie J. Šusty
a L. Vrátníka z roku 1969
(snímek J. Širový)*

podmínku splňoval, protože zde byla zasedací síň s větší výškou a okny orientovanými do náměstí. Englvův projekt přinášel rovněž změny v urbanistickém řešení — úplné uzavření náměstí na severní straně branou mezi nárožním domem a kostelem sv. Mikuláše a odstraňovaný Husův pomník nahrazoval štíhlým sloupem na místě bývalého mariánského sloupu. Staroměstské náměstí mělo být uzavřeno také podle návrhu P. Janáka a J. Slavíka, vycházejícího z původního Janákova soutěžního projektu z roku 1909. U těchto návrhů, počítajících s uzavřením náměstí v jeho severozápadním koutu — takové řešení představovaly též projekty F. Šrámka — R. Vichry, I. Nedomy aj. — se vesměs počítalo s odvedením průběžné dopravy nově proraženou ulicí mezi Dlouhou třídou a Kaprovou ulicí severně od náměstí.

Návrhy se zachováním novogotického východního křídla byly v soutěži odmítnuty. Patřilo k nim např. řešení J. Krejcara, který ke starší části na severu připojoval nižší přístavbu s ustupujícím patrem, jejíž nároží spojoval s domem na severní straně náměstí branou z kamenů z barikád. Jiří Štursa ponechával symbolicky vyhořelé novogotické průčelí s portikem a za ním stupňovitě stavěl po Gočárově způsobu mrakodrap se soustředěním městské administrativy. Porota neocenila ani řešení B. a B. Hypšmanů a O. Topinky, kteří nastavovali na dolní dvě podlaží novogotického křídla s portikem ustupující vysoké horní podlaží se zasedací síní s velkými okny. Bohumil Hypšman řešil podobně přestavbu radnice už v r. 1943, kde snižoval novogotickou část pouze o patro a nastavoval nižší patro ustupující, přecházející v přistavované křídlo na severní straně. Zachování a adaptace starší části stavby odpovídá sice běžným stavebním metodám v minulosti, v daném případě by však bylo obtížné vytvořit tak ucelené architektonické dílo. Avšak Hypšmanova analýza problémů radnice, náměstí i soutěže přinesla velmi cenné poznatky, jež ovlivnily další soutěže.

Jakkoli soutěžní podmínky připouštěly možnost zachování novogotické části radnice, porota zamítla její zapojení do nového řešení a navrhla zde asanaci, jež pak byla v roce 1948 realizována. Užší soutěž mezi čtyřmi vítěznými autory se neuskutečnila a na dlouhou dobu zůstal problém otevřen. Teprve v roce 1962 vypsala Svaz architektů ČSSR spolu s Československým fondem výtvarných umění a Národním výborem hl. města Prahy novou soutěž, která měla studijní charakter a jejímž hlavním cílem byla otázka dotvoření náměstí¹³. V tom smyslu nebyl stanoven podrobný program soutěže — bylo jen zdůrazněno, že radniční přístavba má sloužit vyšším politickým, reprezentacím a kulturním účelům města a nemá mít pouze administrativní charakter. Podobně prostor Staroměstského náměstí měl být řešen jako místo národních manifestací celostátního významu a střed zájmů našich i zahraničních návštěvníků. Porota udělila jednotnou cenu šesti řešením bez určení pořadí návrhům č. 7 (J. Kubišta — B. Zaplatílek — J. Kulišťák), č. 32 (E. Kramár — J. Šprlák), č. 46 (V. Klimeš — E. Růžičková — V. Růžička — M. Vašek), č. 53 (M. Pavlík — V. Vohlídal), č. 71 (E. Kunová — Z. Kuna) a č. 84 (Z. Řezníček — V. Řezníčková — Skřivanová). Dále přiřkla porota odměny celkem 22 návrhům.

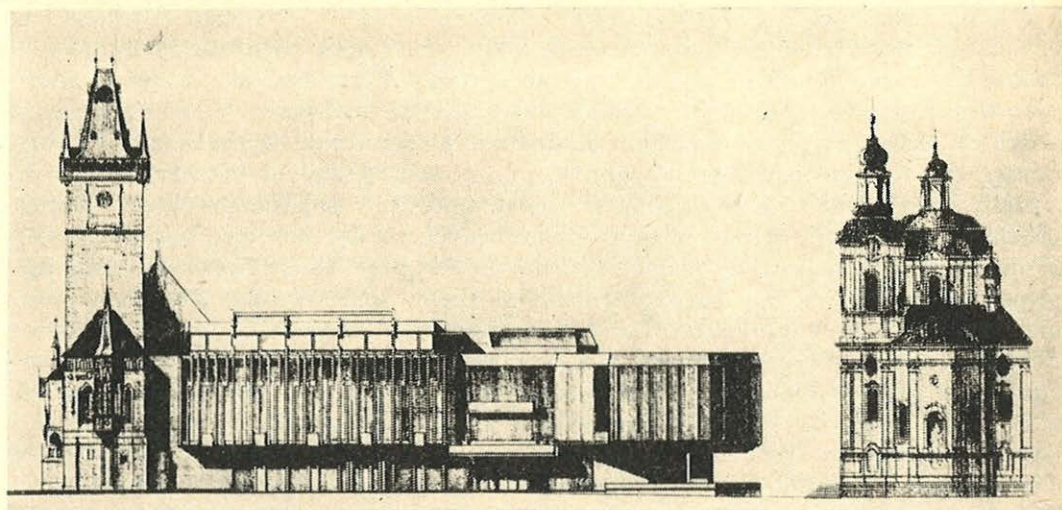
Při hodnocení výsledků soutěže je třeba ocenit její vypsání v odlišném, urbanistickém pojetí úkolu. Rozšíření počtu chráněných domů při kostele sv. Mikuláše vedlo

k omezení radniční přístavby na straně severní, případně i dříve navrhovaných křídel uvnitř radničního bloku. V soutěži nebyl hledán jednoznačný výsledek, spíše variantní řešení i nové náměty, a tak také soutěž celkově dopadla. Nadřazeným cílem soutěže bylo dotvoření prostoru Staroměstského náměstí a v tom směru byly znovu zkoušeny problémy stavebních čar západní a severní náměstní strany včetně objemového řešení, otázka náhrady Krennova domu, uzavření náměstí při ústí Pařížské třídy, vztah kostela sv. Mikuláše k náměstí, problém Husova pomníku — i širší urbanistické úkoly, vyřešení dopravních vztahů, otázka malého náměstí před mikulášským kostelem atd. Řada návrhů vycházela ze zásady uzavření prostoru Staroměstského náměstí, kterého se mělo dosáhnout různými způsoby. Námět návrhu F. M. Černého a Josefa Gruse s kolmým křídlem do náměstí ze soutěže v roce 1938 byl nyní nahrazen citlivějším řešením se sešíkmením či zaoblením radničního křídla a západní strany náměstí tak, že by překrývalo vyústění Pařížské třídy. Tak je koncipován např. jeden ze šesti nejvýše

oceněných projektů, návrh E. Kramára — J. Šprláka, ale také návrh J. Kubišty — B. Zaplatilka — J. Kulišťáka, dále návrh č. 22 a návrhy S. Voděry — K. Honzíka — O. Dostála, V. Machoninové — V. Machonina a M. Hejduka — M. Matašovského — J. Vejla. V jiných návrzích se počítalo s jakousi náhradou Krennova domu představením nízké budovy do náměstí, jež by opět zakryla ústí Pařížské třídy — např. v projektech M. Pavlíka — V. Vohlídala, E. Kunové — Z. Kuny, I. Loose — J. Malátka — E. Kmentové — O. Zoubka, F. Fencla — J. Horáka, větší rozměry mělo rizalitově vysunuté křídlo v návrhu M. Jarolíma — V. Vorlíčka. Podle výšky představeného křídla se v prostoru náměstí různě uplatňovaly věže kostela sv. Mikuláše s kupolí. S tímto záměrem souvisí úsilí o úplné uzavření prostoru náměstí spojením jeho západní a severní strany, jak se projevilo v návrhu M. Hejduka — M. Matašovského — J. Vejla a F. Marka se spoluprací V. Vokouna — B. Stefana — J. Fišera. Někdy bylo východní radniční křídlo navrhováno prodloužené až ke kostelu sv. Mikuláše (V. Klimeš — E. Růžicková — V. Růžicka — M. Vašek a jiní). Severní stranu náměstí se secesními a novobaročnými domy někteří soutěžící zachovávali v původní podobě (I. Loos — J. Malátek — E. Kmentová — O. Zoubek, K. Kouba — J. Matyáš), nebo s úpravou středních partií (V. Klimeš — E. Růžicková — V. Růžicka — M. Vašek, Z. Řezníček — V. Řezníčková-Skřivanová, N. Cajthamlová — M. Cajthaml — Mikuškovice), s prořazením podloubí v přízemí (J. Čejka) apod. V jiných návrzích se zde uvažovalo o nové zástavbě, řešené v jednotném pojetí (K. Brabec — O. Dudek — L. Honeiser — J. Munk, E. Kunová — Z. Kuna), nebo členěné modulem (E. Kramár — J. Šprlák, S. Voděra — J. Pechar — K. Honzík — O. Dostál) či jako individualizované objekty s novodobými štíty (M. Pavlík — V. Vohlídál). Husův pomník byl v návrzích většinou z prostoru náměstí přemísťován, ale obvykle bez návrhu náhradního umístění, jako jedna možnost se navrhovalo umístění na Betlémském náměstí. Dále se v návrzích řešily otázky dopravního napojení náměstí, jeho vydláždění, osvětlení aj.

Při hodnocení výsledků soutěže z hlediska návrhů radniční přístavby je nutné zdůraznit, jak podstatně pokročil vývoj architektury od poslední soutěže v roce 1946. I když byly nejvyšší ceny v soutěži z roku 1963 přirknuty návrhům s nízkým horizontálním pojetím radniční přístavby — stejně jako měl takový charakter vítězný návrh ze soutěže v roce 1946, jejich kompoziční osnova tkvěla ve zcela jiné architektonické a urbanistické koncepci. Návrhy z roku 1946 vycházely z funkcionalistické zásady proniku různých hmot, zatímco se v soutěžních návrzích z roku 1963 projevila novodobá urbanistická kompozice, vycházející z objemového rozčlenění hmot podle základní teze „vertikála — mezičlánek — horizontála“. Do této rovnice byla za konstantu dosazena vertikála radniční věže s arkýřem kaple, zatímco vlastní přístavba, spojená mezičlánkem při kapli, byla řešena jako horizontála s účinným zdůrazněním radniční věže i kostela sv. Mikuláše. V návrhu S. Voděry — J. Pechara — K. Honzíka — O. Dostála šla tato koncepce důsledně dále — přístavba radnice je velmi nízkou horizontální budovou s nástavbou ve tvaru komolého kužele v pozadí. Horizontální přístavba radnice je půdorysně přímá (E. Kramár — J. Šprlák, N. Cajthamlová — M. Cajthaml — inž. Mikuškovice) nebo vyduť (V. Klimeš — E. Růžicková — V. Růžicka — M. Vašek,

Z. Řezníček — V. Řezníčková-Skřivanová), někdy též členěná vertikálně (J. Kubišta — B. Zaplatílek — J. Kulišťák, V. Klimeš — E. Růžicková — V. Růžička — M. Vašek). Horizontální koncepce nebyla v rozporu se snahou o asymetrické řešení, jehož nezbytnost většina soutěžících správně cítila. Zajímavé je např. vysazení rizalitu ve vyšších patrech v návrhu K. Brabce — O. Dudka — L. Honeisera — J. Munka, které má moderní charakter, ale navazuje zároveň na historické (zvláště renesanční) tradice. Převážný štítový ráz tří stran Staroměstského náměstí vedl některé architekty k podobnému pojetí radniční přístavby. U návrhu M. Pavlíka — V. Vohlídal se k tomu využilo moderní železobetonové konstrukce, uplatněné i v interiérových prostorech s žeburnými klenbami. J. Čejka zase rozčlenil radniční přístavbu ve tři buňky, vrcholící malými sedlovými stříškami.

Soutěž z let 1962—63 přinesla cenné poznatky — u radnice např. blíže vymezila dispoziční náplň přístavby (zasedací síň, místnosti primátora, přijímací sály pro návštěvy, případně památník revoluce 1945, stálá výstava informací o Praze apod.). U náměstí byla zdůrazněna možnost jeho etapové rehabilitace, potřeba řešení parterů budov v přístupových komunikacích — v ulicích Celetné, Železné, Pařížské i Dlouhé, jak se později také z větší části realizovala. Soutěžní porota pak zpracovala své závěry ve zprávě, předložené radě NVP Praha¹⁴, v níž se vyslovila odděleně k jednotlivým problémům z hlediska výsledků soutěže. Zdůraznila nutnost uplatnění zásad památkové péče s aktivním postupným odstraněním závad a zásadu, že výstavbu radnice není nutné vázat na záměry přestaveb v asanační čtvrti, naopak že by nejdříve mělo dojít k postavení nového radničního křídla, které porota doporučila v kontrastním architektonickém pojetí, zatímco pro řešení severní strany náměstí by měla platit zásada kontinuity.

Jednou z hlavních předností soutěže však bylo, že na její výsledky bezprostředně navázala v letech 1966—67 soutěž nová, soustředěná opět na dostavbu radničního křídla. Celkem bylo podáno 75 návrhů, z nichž byla III. zvýšená cena udělena návrhu Jaroslava Šusty — Ladislava Vrátníka se sochařskou spoluprací Miloslava Hejného a dvě IV. ceny bez pořadí návrhům Jana Bočana se statikou Pavla Janatky a Jana Čejky, dále bylo uděleno osm odměn. Od minulé soutěže uplynuly teprve čtyři roky a přesto bylo možné v návrzích spatřovat nové tendence v pojetí architektury radniční přístavby — zřejmě též pod vlivem publikovaných závěrů poroty z minulé soutěže. Projevíly se u tří nejvýše oceněných návrhů, ale i v projektech dalších, převážně jako projev hledání — ne ještě nalezení vhodných forem. Soutěž z roku 1967 byla přesto užitečná především v tom, že proti předechozí přinesla jednoznačně nejlepší návrh oproti ostatním řešením, i když jej porota ocenila pouze zvýšenou III. cenou. Vítězný návrh zužitkoval cenné podněty z minulých soutěží a odpověděl na četné otázky, které přinesly. Je to především otázka objemového řešení radniční přístavby; ze tří dříve nadhrozených alternativ (horizontální pojetí, vertikální koncepce, horizontální pojetí s vertikálním členěním) správně uplatnil posledně uvedenou koncepci — ovšem nikoli s horizontální budovou o malé výšce, nýbrž úměrnou ostatním stranám zástavby náměstí. Vycházel správně ze zásady, že sice horizontální pojetí vhodně zdůrazňuje obě dominanty na západní straně náměstí (radniční věž a kostel sv. Mikuláše), že však novostavba nesmí být příliš nízká, protože by pak byla v rozporu s charakterem náměstí i potřebou monumentálního rázu radniční budovy. Tento problém byl v návrhu řešen ustupujícím patrem, zatímco část při kostele sv. Mikuláše byla nižší, s možností jeho většího uplatnění v prostoru náměstí. K monumentálnímu zdůraznění radnice má též vést vertikální členění jejího hlavního průčelí, stejně jako použití moderních obkládových materiálů. Nepříznivé účinky tvrdé horizontály se u vítězného návrhu odstraňují mírným půdorysným zalomením křídla, zvláště pak vytvořením dvou ryzalitů, mezi nimiž byl správně umístěn hlavní vchod do radnice i balkon v prvním patře. Soutěžní podmínky již nežádaly úplné zakrytí vyústění Pařížské třídy, přesto se však s tímto záměrem setkáváme u obou dalších nejvýše oceněných návrhů. J. Bočan počítal s vykloněním radničního křídla do náměstí a jeho nasměrováním k nároží severní strany náměstí. Průčelí přístavby rozčlenil na několik nepravidelných buněk, se zdůrazněním jejich vertikálního napojení. Podobně se člení radniční křídlo v návrhu J. Čejky na několik nepravidelných buněk, utvářených různě širokými válci, jež nahoru přecházejí v užší válce zastřešené kupolemi. U obou návrhů oceněných IV. cenou vyzdvihl A. Kubiček individuální pojetí úkolu s imponující průbojností, jinde možnou, nikoliv však na Staroměstském náměstí¹⁵. Soutěž skončila požadavkem, aby autoři vítězného návrhu vypracovali podle něho studii se skloubením části nové se starou, kde byl dispozičními úpravami pověřen J. Koreček ze Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. Architekti J. Šusta a L. Vrátník vypracovali pak podle soutěžního návrhu novou studii, kde velkou pozornost věnovali zejména prohloubení dispozičního řešení, aby se nekřížily tři současné provozny, provoz reprezentace, svateb a turismu. Ve studii je podrobněji řešeno i nádvoří s obnovou radničního průchodu

do uličky před mikulášským kostelem. Dále se počítá se zpětným umístěním historických předmětů v radnici, vázaných k její historii i k dějinám Prahy (staré pohledy na Prahu aj.). Rozhodnutím Rady NVP byla radniční přístavba odsunuta do pozdější doby z důvodů přednostního zařazení jiných stavebních akcí a před zpracováním prováděcího projektu má být proveden archeologický průzkum suterénů na místě východního křídla a Krennova domu.

Prověření úkolu v soutěžích během sedmi desetiletí v několika stech soutěžních návrhů přineslo nesporné poznatky a závěry. Ukázalo se, že větší změna čáry zastavění západní i severní strany náměstí, jakkoli ideově podložená, může vést jenom ke znásilnění tohoto památného prostoru. Stejně tak je nesporné, jak pochybený byl záměr z 19. století přivést dopravu na Staroměstské náměstí, kde nejdříve byly rozšířeny ulice Železná (při vyústění na náměstí), Celetná (při styku s ulicí Štupartskou), Melantrichova i Dlouhá třída (při vyústění na náměstí) a zbořeny celé ulice Mikulášská (Pařížská), Kaprova i Platněřská. Poznotek, že domnělým a jistě dočasným výhodám dopravního řešení byly obětovány hodnoty trvalé, měl by být výstrahou a poučením pro případné podobné záměry v Praze i v jiných městech. Dnes není pochyb, že by náměstím neměla procházet žádná průjezdná doprava ani že by jeho prostor neměl být znehodnocován byť částečně jako parkoviště, které bude možné výhledově umístit po asanaci některého bloku na území bývalého Josefova. U radniční přístavby je třeba zdůraznit, že v něčem původní gotické křídlo před zbořením v roce 1838 zavazuje, a to v jeho kompozici s umístěním „velké“ či „obecní“ síně — také dnes by zde měla být umístěna zasedací síň s vyjádřením v architektuře hlavního průčelí¹⁶. Bylo by také vhodné navázat na vertikální členění původní budovy, i když v moderním pojetí — jak se o tom uvažuje ve vítězném návrhu z poslední soutěže. Již dříve jsme poukázali, že přes převažující štitový charakter ostatních stran náměstí není ke vhodnému začlenění novostavby nutný podobný charakter východního křídla — odlišné pojetí přístavby zdůrazní její význam jako veřejné budovy, jak tomu bývalo v historii u radnic i jiných veřejných budov¹⁷. Při řešení architektury nového východního křídla se projeví různé tendence — např. A. Engel v průvodní zprávě ke svému soutěžnímu návrhu z roku 1946 volal po architektuře stylově uzavřené (Staroměstské náměstí se nehodí za pole pro pokusy!), kdežto soutěžní porota v roce 1968 zdůraznila, že budova má být soudobá, architektonicky hodnotná a nová. Tyto zdánlivě protichůdné koncepce je ovšem nutné v řešení skloubit a naši stať uzavíráme přesvědčením, že současný stav architektury vytváří předpoklady pro splnění obou požadavků, jak dokazuje rovněž vítězný návrh z poslední soutěže.

I když hlavním cílem při obnově Staroměstského náměstí je architektonicky kvalitní dostavba radnice, nelze opomenout ani ostatní úkoly v tomto prostředí. Zejména půjde o zdůraznění štitového charakteru ostatních stran náměstí — odstraněním nevhodného zvýšení domu čp. 603/I a obnovou původních barokních štítů, plánově i fotograficky doložených, „na místě, které je zvláště netýkavkou“ (B. Hypšman) — v pohledu na východní stranu náměstí s Týnským kostelem. Zde se po obnově objeví také gotická věž domu čp. 605/I. U severní strany náměstí připomínáme, že novou výstavbu domu

vedle pavlánského domu řešil Osvald Polívka úmyslně jako dva štítové objekty, i když v dispozici mají jedno schodiště. Horizontálně rozvinutý nárožní dům této strany náměstí je možné upravit v jeho zastřešení (např. valbami kolmými k náměstí a k zachované sedlové střeše — jak se objevily v některých soutěžních návrzích). Domy ze začátku 20. století na severní straně náměstí vytvářejí přechod k asanační oblasti a stylové projevy z tohoto období již dnes nejsou tak odmítány, Husův pomník svým pojetím k uvedeným objektům výtvarně náleží. Tím nevylučujeme možnost moderního řešení této strany náměstí, oprávněného za předpokladu, že přinese zlepšení dnešního stavu. Význam Staroměstského náměstí zavazuje, že by již nemělo být odkládáno architektonické dořešení tohoto památného prostoru.

Poznámky

- ¹ Hypšman, B., Sto let Staroměstského rynku a radnice, I. a II. díl, Praha 1946—1947.
- ² Tamtéž, díl I., s. 10.
- ³ Tamtéž, díl II., s. 5 a díl I., s. 74.
- ⁴ Tamtéž, díl I., s. 45.
- ⁵ Benešová, M., Pavel Janák, Praha 1959, s. 9.
- ⁶ Benešová, M., Josef Gočár, Praha 1958, s. 10.
- ⁷ O ztrátách pojednal V. Vojtíšek v Hypšmanově knize Sto let Staroměstského rynku a radnice, díl I., s. 32—34.
- ⁸ Výsledek soutěže byl publikován v Architektuře ČSR, roč. VI. 1947, s. 54.
- ⁹ Starý, O., Veřejná soutěž na Staroměstskou radnici. Architektura ČSR, VI., 1947, s. 37—47. — Urban, M., Úprava Staroměstského náměstí v radniční soutěži 1946. Architektura VI., 1947, s. 51.
- ¹⁰ Malou výšku východního křídla v návrhu F. M. Černého kritizoval B. Hypšman, uvedené dílo II., s. 10.
- ¹¹ Tamtéž, díl II., s. 44.
- ¹² Starý, O., citované posouzení soutěže, s. 43. Návrhu B. Kříže vytýkal nevýhodně porušenou pravidelnost rytmu.
- ¹³ Starý, O., Soutěž na ideové a architektonické řešení prostoru Staroměstského náměstí v Praze. Architektura ČSSR, XXIII., 1964, s. 475—484.
- ¹⁴ Zpráva byla publikována v Architektuře ČSSR, XXIII., 1964, k otázce Staroměstského náměstí, s. 516—519.
- ¹⁵ Kubiček, A., Soutěž na ideové a architektonické řešení dostavby východního křídla radničního souboru na Staroměstském náměstí. Architektura ČSSR, XXVII., 1968, s. 140.
- ¹⁶ Kibic, K., Staroměstská radnice v Praze. Staletá Praha V., 1971, s. 61.
- ¹⁷ Tamtéž, s. 62.